

Esen Arpat Doğu Anadolu Fay Sempozyumu

Sonuç Bildirgesi

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi tarafından 24-26 Mayıs 2007 tarihleri arasında Diyarbakır'da düzenlenen sempozyumda ortaya çıkan sonuçlar aşağıdaki gibidir.

1- Kuzeydoğuda Karlova yakınlarından başlayan ve Türkiye'nin ikinci önemli deprem kaynağı olan KD-gidişli Doğu Anadolu Fay Zonu (DAFZ), Kahramanmaraş güneyine kadar tek kol olarak uzanır. Bu noktadan sonra iki kola ayrılan Doğu Anadolu Fay Zonunun kuzey kolu Osmaniyeye üzerinden Karataş'a ve oradan Akdeniz'e uzanır. Güneye doğru yön değiştirerek Hatay'a kadar uzanan güney kol ise Samandağ civarında deniz altına girer. Toplam uzunluğu 600 kilometre, genişliği 2-30 km arasında değişen DAFZ üzerindeki yıllık hareket ortalama 10 mm civarındadır. Üzerinde ve etkili olduğu bölge içinde 11 il yer alan DAFZ, 1114, 1513, 1822, 1866, 1872, 1874 ve 1893 yıllarında şiddeti IX ile XII (Büyüklük: 6-7,5) arasında değişen çok sayıda yıkıcı depreme kaynaklık etmiş, bu depremler binlerce can kaybına ve ağır maddi kayıplara neden olmuştur. Son 35 yıldır DAFZ üzerinde meydana gelen orta büyüklükteki depremler 1971 Bingöl ve yakın aktif zon üzerinde meydana gelen 1975 Lice depremleridir. 1 Mayıs 2003'de meydana gelen, Bingöl ve civarını etkileyen 6.6 büyüklüğündeki deprem ise DAFZ üzerinde değil sağ yanal doğrultu atımlı bir başka fay segmenti üzerinde gelişmiştir. Görüldüğü gibi üzerinde yaklaşık olarak 115 yıldır ciddi yıkıcı büyük bir deprem oluşturmayan DAFZ sessizliğini korumakta ve enerji biriktirmektedir. Üzerinde çok sayıda sismik boşluk bulunan DAFZ'nun değişik kollarının yakın bir gelecekte yıkıcı depremlere kaynaklık etmesi kaçınılmazdır.

2- Tüm ülkemizi maddi ve manevi olarak yıkan 1999 Adapazarı ve Düzce depremleri sonrası tüm dikkatler olası İstanbul depremine çevrilmiş, yoğun olarak desteklenen bilimsel çalışmalar da Marmara civarında yoğunlaştırılmıştır. Ancak yukarıda belirtilen nedenlerle DAFZ ve yakın civarındaki aktif zonların ihmal edilmemesi gerçeği de ortadadır.

3- Yüz yıllık dönemde (1900-2000) Türkiye'de gerçekleşen deprem istatistik bilgilerine bakıldığında neredeyse her yıl bir yıkıcı depremin olduğu açıkça görülebilir. 1999 yılında yaşanan Gölcük ve Düzce depremleri bu gerçeğin en son ve büyük örneklerini oluşturuyor. On binlerce insanımızın can kaybına ve milyarlarca dolarlık maddi hasara yol açan bu depremler, kentleşme ve yer seçimine ilişkin yaşamsal dersler

biraktı. Ne yazık ki ülke genelinde aynı yanlışların günümüzde de sürdürüldüğü acı bir gerçek olarak ortada. Şimdilerde en büyük kentimizde, İstanbul'da bir büyük deprem bekleniyor. En iyimser senaryolara göre bu depremde 40 000 insanımızın yitimi ve 50 milyar dolarlık bir maddi hasar öngörülüyor.

4- Tarihsel kayıtlarda DAFZ üzerinde önemli yıkımlara yol açan depremlerin yaşandığı biliniyor. Örneğin, 1789'da gerçekleşen depremde Elazığ ve Tunceli çevresinde büyük yıkımlar yaşandığı ve 51 000 kişinin hayatını kaybettiği bilinmektedir. Yine I. Jüstinyen zamanında Antakya'da gerçekleşen depremde, tarihçilere göre 200 000 kişinin öldüğü rivayet edilmektedir. Sınırlı veriler üzerine kurulu tarihsel deprem kayıtları DAFZ'nin farklı bölümlerinde son yüz yıldır büyük yıkıcı deprem olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla Doğu Anadolu Fay Zonu gelecekteki yıkıcı depremlerin riski altındadır.

5- Nüfus artışı ve köyden kente göç nedeniyle kentlerin gelişim alanlarının ve yeni yerleşim alanlarının seçiminde deprem riski ve zemin özelliklerinin yeterince dikkate alınmadığı düşünüldüğünde, olabilecek yeni depremlerin tarihte yaşananlardan çok daha büyük kayıplara yol açacağı açıktır.

6- Doğu Anadolu Fay Zonu'nun (DAFZ), her bir depremde kırılması beklenen belirgin bölümleri (segment) şunlardır;

1-Karlova-Bingöl fayı; 65 km uzunluğundadır.

2-Palu-Hazar fayı; 50 km uzunluğundadır.

3-Hazar-Sincik fayı; 85 km uzunluğundadır.

4-Çelikhan-Gölbaşı fayı; 50 km uzunluğundadır.

5-Gölbaşı-Türkoğlu fayı; 90 km uzunluğundadır.

6-Türkoğlu-Antakya fayı; 145 km uzunluğundadır.

7- Genel olarak bölgede sağlıklı kentleşme ve güvenli yapılaşmaya ilişkin hukuksal düzenlemelere yeterince uyulmadığı gözlenmiştir. Kentlerin gelişim ve yeni yerleşim alanlarının seçiminde bilim ve mühendislik ilkelerinin gözetilmediği, kolaycı ve ranta dayanan uygulamaların yöre halkının can ve mal güvenliğini riske sokacak boyutlara ulaştığı ortadadır.

8-Tunceli'de kentin gelişme alanı olarak Munzur ovasının seçilmiş olması depremsellik ve zemin

özelliklerinin dikkate alınmadığına ilişkin çarpıcı bir örnek oluşturuyor. Özellikle kamu binalarının alüvyon zemin üzerine kurulması uygulaması kentsel yerleşimin de bu alana kaymasını özendirilmektedir. Anayasaya, doğa yasalarına ve mühendislik ilkelerine aykırı bu uygulamaya kamu yönetiminin öncülük etmiş olmasına özellikle dikkat çekmek isteriz. Diğer yandan Tunceli'de deprem ve heyelan riski nedeniyle Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nce il merkezinde yerleşime kapatılmış olan Esentepe mahallesi, Cumhuriyet mahallesi, Yenimahalle su deposu civarında kaçak yapılaşmaya devam ediliyor. Çemişgezek, Hozat, Mazgirt, Nazımiye, Ovacık ilçelerinde, ilgili mevzuata aykırı olarak, zemin etüdü yapılmadığı biliniyor. Pülümür ve Pertek ilçelerinde ise kısmen zemin etüdü yapılsa da denetimlerinin olmadığı açık. Tunceli Belediyesinde denetim yapacak yeterli sayıda teknik eleman bulunmadığı gibi bir jeoloji mühendisi çalışmakta ilçelerde ise teknik personel yok denebilecek durumdadır. Bu koşullarda planlama ve yapılaşmanın kontrol edilmesi, güvenli yapılaşmanın gereği olan mühendislik hizmetinin gerçekleşmesinin olanaksız olduğu ortadadır.

9- Bu günkü Elazığ, 1834 yılında Harput mezarının ovaya taşınmasıyla kurulmuştur. Elazığ il merkezi fay kontrollü bir havza olup, şehir bu havzada biriken alüvyal çökeller üzerinde yer almaktadır. Havzayı denetleyen faylar DAF zonuna yaklaşık paraleldir. Şehir merkezi 2. derece deprem bölgesinde olmasına karşın Arıcak, Karakoçan, Kovancılar, Maden, Sivrice, Palu ilçeleri ve Gezin beldesi 1. derece deprem bölgesi kapsamında yer almaktadır. Elazığ'da da kentin ovaya doğru gelişimi tarım alanlarının tahribinin yanı sıra güvenli yapılaşma açısından riskler taşımaktadır. Elazığ il merkezinde yapılan zemin etüt raporları belediye ve Odamızın il temsilciliği tarafından kontrol edilmektedir. Ancak hem merkez belediyede teknik eleman sayısı yetersizdir hem de bir çok ilçe belediyesinde jeoloji mühendisi bulunmamaktadır. Bu nedenle zemin etütlerinde yeterli denetim sağlanamamaktadır.

2. Derecede tehlikeli deprem bölgesinde yer alan Adıyaman alüvyon zemin üzerine kurulmuş bir kenttir. Bu özelliği nedeniyle imara esas jeolojik-jeoteknik etüt ve parsel bazında zemin etütleri güvenli kentleşme ve yapılaşma açısından önem kazanmaktadır. Ancak kentin göç alması nedeniyle ruhsatsız ya da kaçak yapılaşmanın yeterince denetlenememesi yaşanan bir sorundur. Adıyaman'ın 1. derece deprem bölgesinde yer alan ilçeleri Çelikhhan, Gerger, Gölbaşı, Sincik ve Tut ilçeleri güvenli kentleşme açısından acilen önlem alınması gereken yerleşim merkezleridir. Örneğin, diri fayların oluşturduğu bir ova üzerine kurulmuş olan Gölbaşı ilçesi bu anlamda özel önem taşıyor. Adıyaman merkezde zemin etütleri yapılmakla birlikte jeoloji mühendisince kontrol edilmiyor. Yine bu ilimiz belediyesi ve bağlı ilçelerinde yeterli teknik personel istihdamı olmadığı biliniyor. Besni, Gölbaşı, Kahta, Tut ilçelerinde zemin etütleri kısmen yapılırken, Çelikhhan, Gerger, Samsat, Sincik ilçelerinde zemin etüdü

yapılmıyor. Siyasi kaygılar çoğu kez kaçak yapılaşmaya göz yumulmasına yol açıyor. Gölbaşı-Türkoğlu fayı ve Sincik-Palu fay hatlarının büyük deprem üretme olasılığı göz önüne alınırsa, Adıyaman ilinin genel olarak jeolojik-jeoteknik etütlerinin bir an evvel yapılarak, kentleşmeye uygun yeni yerleşim alanlarının belirlenmesi gerekmektedir.

10- Kalitesiz ve plansız yapılaşma ile jeolojik ve jeoteknik faktörler göz ardı edilerek yapılan yer seçimlerinin acı sonuçlarını bugüne kadar defalarca yaşadık. Aradan geçen zamanda görünen odur ki, halkın can ve mal güvenliğini bu derece etkileyen doğa olaylarının zararlarını azaltmak için gerekli yasal düzenlemeler hala yapılamamıştır. İmar yasası ve yapı denetim yasasında bu anlayışla oluşturulması beklenen değişiklikler gerçekleştirilmemiştir. Yerel yönetimlerin konuyla ilgili teknik eleman istihdamını sağlayacak yasal düzenlemeler tamamlanmamıştır. Siyasi ve maddi rant amaçlı imar aflarının doğrudan ve dolaylı olarak sürekli gündemde tutulması kaçak ve denetimsiz yapılaşmayı özendirilmektedir. Milyonlarca yılda oluşan doğal servetimiz olan ovaların yerleşime açılması sağlıklı kentleşme ve güvenli yapılaşma sürecindeki temel yanlışı oluşturuyor.

11- Anılan yasal eksikliklere karşın yerel yönetimlerin bu alanda büyük yetki ve sorumlulukları olduğu açıktır. Eksikli de olsa yürürlükteki mevzuatın uygulanması ve denetiminin sağlanması yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Bu çerçevede DAF boyunca yer alan kentlerimizin yerel yöneticilerinin, yaşamsal öneme sahip olan bu konuya, gerekli hassasiyeti göstermelerini diliyoruz. Yasal düzenlemeler gerçekleşinceye değin sağlıksız yapılaşmaya karşı acil önlemler alınması gerektiği ortadadır. Bu çerçevede vurgulamak gerekirse, güvenli yapılaşmanın iki temel boyutu bulunmaktadır. Birincisi uygun yer seçimi, ikincisi kaliteli inşaat yapımıdır. Meslek alanımızla ilgili olan birinci aşamada;

Yeni yerleşim yerlerinin yapılaşmaya açılmasında göz önüne alınacak kriterlerin en önemlilerinden biri jeolojik-jeoteknik etütlerdir.

Bu etütler bilimsel ölçütler ve standartlar kapsamında gerçekleştirilmelidir.

Jeolojik-Jeoteknik etütlerin yapımı ve denetimi zorunlu kılınarak bilim ve mühendisliğin öngördüğü ölçütler içinde yasalarda yer almalıdır.

Jeoloji Mühendisleri Odası olarak, kamusal görev anlayışıyla, bölgedeki yerel yönetimlerimizin sağlıklı kentleşme ve güvenli yapılaşma doğrultusunda gösterecekleri çabalara, meslek alanımıza ilişkin boyutuyla yardımcı olmaya ve katkı koymaya hazır olduğumuzu belirtmek isteriz. Saygılarımızla.

TMMOB JEOLJİ MÜHENDİSLERİ ODASI